

บทความวิชาการ (Academic Article)

กระบวนการทางการทูต และความหลากหลายทางวัฒนธรรม

Diplomatic Processes and Cultural Diversity

ชุตินา สุตจรรยา / Chutima Sudjanya

อาจารย์ ดร. นักวิเทศสัมพันธ์ชำนาญการ กองนโยบายและแผน มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลพระนคร

Dr., Foreign Relations Officer, Professional Level, Policy and Planning Division,

Rajamangala University of Technology Phra Nakhon

chutima.su@rmutp.ac.th

Received: April 6, 2023 Revised: July 20, 2023 Accepted: August 26, 2023 Published: August 31, 2023

บทคัดย่อ

บทความวิชาการเรื่องนี้มีวัตถุประสงค์ในการนำเสนอกระบวนการทางการทูตและความหลากหลายทางวัฒนธรรม เพื่อนำเสนอประเด็นความสัมพันธ์ระหว่างการดำเนินการทางการทูตในแต่ละรูปแบบแต่ละช่วงเวลา ด้วยการทำความเข้าใจเกี่ยวกับการทูตจากประวัติศาสตร์ เพื่อที่จะเข้าใจพัฒนาการทางการทูตในปัจจุบัน โดยการพิจารณาว่า การทูตเป็นศิลปะของการดำเนินความสัมพันธ์ที่หลากหลายระหว่างผู้ที่มีบทบาททางการเมืองระดับโลก อธิบายถึงนักการทูตในอดีตและอาชีพของนักการทูตที่ไม่เหมือนใคร ซึ่งต้องใช้ความละเอียดอ่อนและความเชี่ยวชาญอย่างมีไหวพริบให้สอดคล้องกับประเด็นที่หลากหลายของการเมืองระหว่างประเทศ ในศตวรรษที่ 21 รวมทั้งอธิบายถึงภาระหน้าที่ของทูตที่ก่อให้เกิดความเคลื่อนไหวทั้งในเรื่องการเมือง เศรษฐกิจ การนำมาซึ่งความสงบสุข และความสัมพันธ์อันดีระหว่างประเทศต่าง ๆ ทั่วโลก นอกจากนี้ ยังนำเสนอประเด็นที่เชิญชวนให้ร่วมช่วยกันคิดว่ารูปแบบการดำเนินการทางการทูตที่เหมาะสมกับโลกในศตวรรษที่ 21 ที่เป็นยุคดิจิทัลอันเป็นโลกที่ไร้พรมแดนนี้ ควรเป็นอย่างไร

คำสำคัญ: การทูต, กระบวนการทางการทูต, ความหลากหลายทางวัฒนธรรม

Abstract

This article aims to examine diplomatic processes and cultural diversity to propose particular topics about the relationship between diplomatic processes and particular periods of time by studying the diplomatic processes related to the historical periods leading to the understanding of modern diplomatic evolution. In this article, diplomatic processes are considered art and presented in the following aspects: the relationship of the important political key person, the ideal diplomat, a diplomat, and an outstanding career requiring refined and sophisticated skills associated with various political issues in the 21st century. Moreover, this article describes the responsibilities of the diplomat in driving political, economic, peacefulness, and good international relationships among various countries. Lastly, this article urges the reader to consider what is the suitable model of diplomatic processes for the 21st century.

Keywords: diplomacy, diplomatic processes, cultural diversity

บทนำ

ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ เป็นความสัมพันธ์ระหว่างรัฐต่อรัฐหรือความสัมพันธ์ระหว่างรัฐประชาชาติ ในยุคปัจจุบันนี้ไม่มีรัฐใด ชาติใดจะดำรงอยู่อย่างโดดเดี่ยวตามลำพัง โดยไม่ต้องเกี่ยวข้องกับติดต่อกับรัฐอื่น ๆ หรือ สังคมอื่น ๆ อีกทั้งได้มีการยอมรับกันว่าความสัมพันธ์ระหว่างการเมืองภายในรัฐ และการเมืองภายนอกรัฐนั้นเกี่ยวพันและเป็นผลซึ่งกันและกัน ความสัมพันธ์ระหว่างหน่วยการเมือง คือ รัฐในปัจจุบันได้มุ่งถึงทั้งการเมืองทางเศรษฐกิจ และทางสังคมระหว่างรัฐ โดยรูปแบบความสัมพันธ์ระหว่างประเทศนั้น ดำเนินไปทั้งในความสัมพันธ์อย่างเป็นทางการหรือไม่เป็นทางการ ความสัมพันธ์อย่างเป็นทางการอาจกระทำโดยรัฐ หรือโดยตัวแทนที่ชอบธรรมของรัฐ เช่น การประชุมสุดยอด การดำเนินการทางการเมือง การยื่นประท้วงต่อองค์การสหประชาชาติ หรืออาจเป็นการกระทำที่ไม่เป็นทางการก็ได้ เช่น การก่อการร้าย การทำจารกรรม การโจมตีประเทศหนึ่งโดยสื่อมวลชนของอีกประเทศหนึ่ง ซึ่งมีได้กระทำการในนามของรัฐ เป็นต้น ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศที่เกิดขึ้นมักจะสะท้อนในลักษณะที่หากไม่ร่วมมือก็ขัดแย้ง ความสัมพันธ์ในลักษณะขัดแย้ง เช่น สงคราม การแทรกแซงบ่อนทำลาย การขยายจักรวรรดินิยม ส่วนความสัมพันธ์ในลักษณะให้ความร่วมมือได้แก่ การกระชับความสัมพันธ์ทางการเมือง การร่วมเป็นพันธมิตร เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีการดำเนินความสัมพันธ์ระหว่างประเทศที่อาจกระทำในลักษณะรุนแรงหรือห่างเหิน ซึ่งลักษณะรุนแรง เช่น การใช้กำลังอาวุธ การตัดความสัมพันธ์ทางการเมือง การรวมดินแดน หรืออาจมีลักษณะห่างเหิน เช่น ส่งนักการทูตจำนวนไม่มากไปประจำอีกประเทศหนึ่งพอเป็นพิธี หรือโฆษณาโจมตีเพียงชั่วครั้งชั่วคราว เป็นต้น

บุคคลและกลุ่มบุคคลในฐานะตัวแสดงระดับรัฐในเวทีความสัมพันธ์ระหว่างประเทศนั้น ได้แก่ 1) คณะทูต (Diplomatic Mission) ซึ่งประกอบด้วย เอกอัครราชทูต ซึ่งเป็นหัวหน้าคณะทูตและเจ้าหน้าที่อื่น ๆ คณะทูตถือเป็นตัวแทนของรัฐที่จะต้องดำเนินการทุกอย่างเพื่อให้ได้มาซึ่งผลประโยชน์ของรัฐ อีกทั้งทำหน้าที่รวบรวมข้อมูลข่าวสารต่าง ๆ และรายงานสภาพการณ์ต่าง ๆ ไปยังรัฐบาลของตน 2) ประมุขของประเทศ (Head of States) มีบทบาทสำคัญ ได้แก่ การเดินทางไปประชุมหรือพบปะเยี่ยมเยียนกันการเจรจาระหว่างประมุขของรัฐ 3) คณะทูตพิเศษ (Special Mission) มีบทบาทในการดำเนินนโยบายต่างประเทศในบางกรณี ซึ่งต้องอาศัยผู้มีความรู้ความชำนาญเฉพาะด้าน และ 4) คณะกงสุล (Consular) มีหน้าที่ส่งเสริมและรักษาความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจการค้าระหว่างรัฐ รวมทั้งเป็นผู้ให้ข่าวสารเกี่ยวกับการพาณิชย์และข้อมูลเกี่ยวกับเศรษฐกิจการลงทุนแก่องค์กรและประชาชนภายในรัฐ (อรุณ ภาณุพงศ์, 2529) ซึ่งบทบาทของบุคคลและกลุ่มบุคคลดังกล่าวมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ ซึ่งในบทความวิชาการเรื่องนี้ได้กล่าวถึง การทูตคืออะไร กระบวนการทางการเมืองตามแนวคิดทฤษฎีพิธีการทูต (Protocol theory) นโยบายทางการเมืองของประเทศไทย รูปแบบการทูต การทูตกับความหลากหลายทางวัฒนธรรม การทูตกับการสื่อสารข้ามวัฒนธรรม ปัญหาและอุปสรรคของความแตกต่างทางวัฒนธรรมที่ส่งผลกระทบต่อกระทำการทางการเมืองการทูต

การทูตคืออะไร

การทูต เป็นการนำเสนอ การกำหนดและการดำเนินนโยบายต่างประเทศผ่านตัวแทนโดยชอบธรรมของรัฐด้วยวิธีการต่าง ๆ ที่เป็นไปอย่างสันติ เช่น การเจรจา การแลกเปลี่ยนความคิดเห็น การลอบบี้ การเยี่ยมเยียน ฯลฯ ดังนั้น การทูต จึงไม่มีความหมายที่ตายตัว และความสัมพันธ์ก็ไม่ได้ยึดอยู่กับเรื่องการเมืองเพียงอย่างเดียว ดังนั้นทำให้ปัจจุบันเน้นการนำทูตมาใช้ในหลากหลายบริบท เช่น การทูตสาธารณะ การทูตภาคประชาสังคม และผู้นำศาสนา การทูตวัฒนธรรม การทูตเพื่อประชาชน เป็นต้น (Barston, 1997) โดยคำว่า นักการทูต ในภาษาอังกฤษมีอยู่ 2 คำ คือ Diplomat กับ Diplomatist และพบว่าในหนังสือที่เกี่ยวกับการทูตมีการใช้สองคำนี้ปะปนกัน แต่ที่จริงแล้วมีความหมายแตกต่างกันเล็กน้อย นั่นคือ Diplomat หมายถึง ผู้ทำหน้าที่ทางการทูตทั่วไป ซึ่งเป็นใครก็ได้ที่ทำหน้าที่ทางการทูต ส่วนคำว่า Diplomatist หมายถึง ผู้มีอาชีพทางการทูตโดยเฉพาะ (อรุณ ภาณุพงศ์, 2529)

เมื่อประเทศต่าง ๆ มีความสัมพันธ์กันและต้องติดต่อกันเป็นประจำมากขึ้น ทำให้ทุกประเทศทั่วโลกต้องมีสำนักงานสำหรับตัวแทนของประเทศขึ้นในประเทศที่ไปติดต่อหรือทำความร่วมมือด้วย แล้วส่งคนของตนไปประจำอยู่ในสำนักงานนั้นก็คือ สถานเอกอัครราชทูต หรือ สถานกงสุลนั่นเอง โดยตำแหน่งหัวหน้าสถานเอกอัครราชทูต คือ เอกอัครราชทูต และหัวหน้าของสถานกงสุล คือ กงสุล สถานเอกอัครราชทูตแห่งแรกของโลก เริ่มจัดตั้งเมื่อ ปี ค.ศ. 1450 ระหว่างรัฐต่าง ๆ ในประเทศอิตาลี แต่การตั้งสถานเอกอัครราชทูตแบบถาวรนั้นยังไม่เป็นที่นิยมแพร่หลาย จนกระทั่งปลายคริสต์ศตวรรษที่ 17 เอกอัครราชทูตของประเทศต่าง ๆ ซึ่งส่งไปประจำ ณ ต่างประเทศนี้ จะต้องอยู่ ณ สถานเอกอัครราชทูต เป็นเวลาหลายปี และยึดถือการเป็นตัวแทนของชาติเป็นอาชีพ อย่างที่เราเรียกว่า นักการทูตอาชีพ (Career Diplomat) ซึ่งแตกต่างจากผู้ทำหน้าที่ทูตเป็นการชั่วคราวเพื่อเจรจาเรื่องใดเรื่องหนึ่งโดยเฉพาะ เมื่อเสร็จเรื่องนั้น ๆ แล้วก็ได้เป็นทูตอีกต่อไป เราเรียกว่า ผู้แทนพิเศษ (Special Mission) (อรุณ ภาณุพงศ์, 2529)

การทูตเป็นศิลปะ (Art) ไม่ใช่วิทยาศาสตร์ (Science) คือ ผู้ที่ทรงคุณความรู้สูง จบการศึกษามาจากมหาวิทยาลัยที่มีชื่อเสียง หรือผู้เชี่ยวชาญในวิชาที่ถือว่ายาก เช่น กฎหมาย หรือเป็นนักปราชญ์เป็นศาสตราจารย์ชั้นเลิศ แต่ไม่ได้หมายความว่า จะเป็นนักการทูตที่ดีได้เสมอไป และอาจจะเป็นนักการทูตที่มีฝีมือต่ำจนไม่มีความสำเร็จในหน้าที่ของตนเองก็ได้ เพราะว่าการทูตเป็นศิลปะที่ต้องใช้คุณสมบัติอื่น ๆ ประกอบอีกมาก (Cambons, 1926) และการทูตเป็นวิชาชีพเดียวซึ่งมีข้อยกเว้นว่า แม้ผู้ปฏิบัติจะมีความเฉลียวฉลาด ขยันขันแข็ง มีความพยายาม มีความตั้งใจแน่วแน่เพียงใดก็ไม่ได้หมายความว่า จะสามารถก้าวล่วงอุปสรรคต่าง ๆ ได้ และจะกระทำการได้สำเร็จสมความตั้งใจเสมอไป ดังที่ จูเลียส แคมบอน (Jules Cambons) นักการทูตชาวฝรั่งเศสที่สำคัญคนหนึ่งเขียนไว้ว่า

ข้าพเจ้าไม่เคยเห็นวิชาชีพที่มีความแปลกแตกต่างกันเหมือนกับวิชาชีพของนักการทูต ไม่มีวิชาชีพใดที่มีหลักเกณฑ์ชัดเจนน้อยเท่า แต่มีธรรมเนียมประเพณีอยู่มากมาย วิชาชีพนี้ไม่ต้องการความพากเพียรพยายามมากกว่าปกติเพื่อจะบรรลุผล และความสำเร็จจะเกิดขึ้นได้ก็ต้องอาศัยโชคตามพฤติการณ์ยิ่งกว่า มิใช่อำนาจที่มีระเบียบวินัยเคร่งครัด จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องบังคับให้ผู้ที่มีอาชีพนี้ต้องมีนิสัยใจคอมั่นคง และต้องมีจิตใจเป็นอิสระมากกว่าปกติ (Cambons, 1926, pp. 30 – 32)

กระบวนการทางการทูตตามแนวคิดทฤษฎีพิธีการทูต (Protocol Theory)

ทฤษฎีพิธีการทูต เป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการทางการทูต ที่มีพลั้งหล่นหรือผลักดันให้การพูดหรือการเจรจาทางการทูตประสบความสำเร็จและราบรื่นยิ่งขึ้น หากขาดพฤติกรรมทางพิธีการทูตเสียแล้ว พฤติกรรมทางด้านการทูตหรือการเจรจาก็จะอ่อนพลังลงจนอาจจะกลายเป็นความล้มเหลวไปในที่สุด ซึ่งมีตัวอย่างเกี่ยวกับพิธีการทูตให้พบเห็นอยู่เสมอ เช่น เมื่อมีบุคคลสำคัญจากต่างแดนมาเยี่ยมเยือนหรือเชื่อมสัมพันธ์ไมตรีกับประเทศของเรา ทางราชการจะจัดส่งบุคคลสำคัญหรือบุคคลที่มีเกียรติของฝ่ายเราไปให้การต้อนรับ รวมทั้งการจัดที่พักและการบริการให้เป็นพิเศษ เหล่านี้ล้วนเป็นเรื่องของพิธีการทูตทั้งสิ้น ซึ่งส่งผลให้เกิดความสัมพันธ์แนบแน่น และทำให้การเจรจาหรือการทำความตกลงประสบความสำเร็จได้ง่ายขึ้น โดยหลักการสำคัญในทฤษฎีพิธีการทูต คือ

1. การทักทายหรือการโอภาปราศรัย (Greeting) เป็นการแสดงออกถึงความเป็นมิตร เป็นพวกเดียวกัน เป็นคนกันเอง เป็นคนมีน้ำใจ เป็นสุภาพชน ซึ่งล้วนเป็นพฤติกรรมที่ดี มีหลักสำคัญคือ การแสดงโอภาปราศรัยหรือทักทายก่อน และจำเป็นต้องเป็นมงคล
2. การต้อนรับขับสู้ (Reception) เป็นเรื่องธรรมดาสามัญ บางคนแม้จะมีการต้อนรับ แต่ก็กระทำตามแบบธรรมเนียมหรือตามมารยาท ผลที่เกิดจากพฤติกรรมนั้นย่อมเกิดน้อยหรือไม่เกิดเลย
3. การฝากความระลึกถึง (Regarding) หมายถึง การยังมีสัมพันธ์ไมตรีอันดีต่อกัน เป็นพฤติกรรมที่ง่ายต่อการปฏิบัติและไม่ต้องเสี่ยงต่อการขาดทุนแต่ประการใด ยิ่งได้ปฏิบัติต่อบุคคลที่ไม่เป็นมิตรด้วยแล้ว ยิ่งได้รับผลดีเป็นทวีคูณ บางคนเข้าใจว่าพฤติกรรมเช่นนี้เป็นเพียงมารยาททางการทูตหรือทางการเมืองเท่านั้น จึงทำให้การปฏิบัติต่อกันมีลักษณะผิวเผิน
4. การเยี่ยมเยือนหรือเยี่ยมคำนับ (Visiting) การเยี่ยมเยือนมักใช้กับผู้น้อยหรือผู้เสมอกัน เพื่อสอบถามสารทุกข์สุขดิบต่อกันด้วยความรัก ความเมตตา นิยมใช้กับบุคคลทั่วไปในโอกาสเจ็บป่วย หรือประสบเคราะห์กรรม ความเดือดร้อน ในขณะที่การเยี่ยมคำนับ เป็นการไปแสดงความเคารพ ความจงรักภักดี ความศรัทธาในคุณงามความดี การแสดงความยินดี หรือเพื่อให้เกียรติตามเทศกาล วัน เวลา และโอกาสอันเหมาะสม หรือโอกาสพิเศษอันเป็นมงคล
5. ล็อบบี้ (Lobby) หมายถึง การปูทาง การหาข้อมูล หรือการหยั่งเสียงหยั่งเชิง ซึ่งพฤติกรรมเหล่านี้มักเริ่มขึ้นก่อนที่จะมีการเจรจา การประชุม การสัมมนา การทำข้อตกลง การเจรจาความพบปะ เป็นต้น ก่อนที่จะเริ่มพิธีการอย่างเป็นทางการ ซึ่งหากได้มีการทำ ล็อบบี้ เสียก่อนแล้วจะช่วยให้เกิดความง่ายในการดำเนินการในรายละเอียดดังกล่าวเป็นหลายเท่าทีเดียว (กระทรวงการต่างประเทศ กรมพิธีการทูต, 2550)

การทูตดำเนินการผ่านการต่อรองหรือการเจรจา แต่ละฝ่ายในการเจรจาโดยทั่วไปต้องการมากกว่าที่พวกเขาคาดว่าจะได้รับ เพื่อให้บรรลุข้อตกลงในสิ่งที่พวกเขาต้องการในตอนแรก โดยจะมีนักการทูตจากต่างประเทศเข้ามาเป็นผู้ช่วยในการเจรจาด้วย ตัวอย่างเช่น นายมาร์ตติ อะห์ติซารี (Mr. Martti Ahtisaari) เจ้าหน้าที่สหประชาชาติจากฟินแลนด์ได้ช่วยเหลือประเทศนามิเบียใน ปี ค.ศ. 1990 ในการเจรจาเพื่อให้ได้รับเอกราชจากแอฟริกาใต้ และจากผลการเจรจาที่ประสบความสำเร็จนี้ คู่สัญญาทั้งสองฝ่ายได้ลงนามในข้อตกลงทางการทูตประเภทอย่างเป็นทางการ ซึ่งข้อตกลงนี้เรียกว่า สนธิสัญญา ซึ่งเป็นสัญญาที่เป็นลายลักษณ์อักษรระหว่างรัฐหรือประเทศต่าง ๆ ตัวอย่างเช่น การลงนามในสนธิสัญญาแวร์ซาย เพื่อยุติสงครามโลกครั้งที่หนึ่งอย่างเป็นทางการ แต่ในการเจรจาบางครั้ง หากมีฝ่ายหนึ่งไม่เห็นด้วยที่จะประนีประนอมและปฏิเสธที่จะปฏิบัติตามวาระร่วมกันระหว่างสองฝ่าย ในกรณีดังกล่าวฝ่ายที่สามที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการเจรจาจะลงโทษทางการทูตกับรัฐที่ปฏิเสธการเป็นส่วนหนึ่งของการเจรจา เป็นเหตุนำไปสู่ความตึงเครียดทางการทูตระหว่างรัฐต่าง ๆ เกิดกรณีลดและขับไล่เจ้าหน้าที่ทางการทูตจากประเทศที่ละเมิดซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของการคว่ำบาตรทางการทูต นอกจากนี้ยังอาจรวมถึงการที่ประธานาธิบดีปฏิเสธที่จะพบผู้นำของประเทศที่ละเมิดหรือเยือนประเทศนั้น ๆ และตั้งแต่ศตวรรษที่ 15 เป็นต้นมาการทูตไม่ได้เป็นเพียงกระบวนการปกติเท่านั้น แต่ยังเป็นกระบวนการที่ทำให้เป็นมาตรฐานอีกด้วย กฎขั้นตอนที่เรียกว่าพิธีการทางการทูตได้รับการพัฒนาขึ้น และชุดของสิทธิ เอกสิทธิ และความคุ้มกันได้กลายเป็นสิ่งที่แนบมาทั้งกับนักการทูตและกิจกรรมทางการทูต (Bealey et al., 1999)

ภาพที่ 1 เข้าร่วมงาน National Day Celebration at the Magnolia Ballroom, Waldorf Astoria, Bangkok
with H.E. Mr. Tshewang C. Dorji, Ambassador of the Kingdom of Bhutan to the Kingdom of Thailand.

หมายเหตุ. โดย ชุติมา สุตจรรยา, 2562.

ภาพที่ 2 เข้าร่วมในงานประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวจังหวัดฮอกไกโด ประเทศญี่ปุ่น ในงาน Hokkaido Night ณ ทำเนียบเอกอัครราชทูตญี่ปุ่น ประจำประเทศไทย (ภาพถ่ายกับ H.E. Mr. Kazuya Nashida, Ambassador Extraordinary and Plenipotentiary of Japan to the Kingdom of Thailand)

หมายเหตุ. โดย ชุตติมา สุตจรรยา, 2565.

นโยบายทางการทูตของประเทศไทย

การปฏิบัตินโยบายด้านการต่างประเทศของไทย หรือ การทูตไทยนั้น ได้รับการยอมรับนับถือว่ามี ความยืดหยุ่น (Flexibility) เปรียบเสมือน “ไผ่ลู่ลม” (Bamboo Bending with the Wind) โดยคำว่า ลม หมายถึง พลวัตรของเกมการเมืองระหว่างมหาอำนาจ ซึ่งยากจะอ่านได้อย่างถูกต้องแม่นยำ และการเลือก ข้างผิดย่อมก่อให้เกิดความเสียหายอย่างใหญ่หลวงต่อผลประโยชน์ของชาติ และ คำว่า ลม ยังหมายถึง ความท้าทาย หรือความไม่แน่นอนทางการเมืองภายในประเทศอีกด้วย เรื่องความสัมพันธ์ระหว่างประเทศนั้น การที่ประเทศใดประเทศหนึ่งตั้งนโยบายว่าประเทศของตนจะไม่ยุ่งเกี่ยวหรือติดต่อกับใคร แล้วคิดว่า ประเทศของตนน่าจะอยู่เฉย ๆ ได้นั้นเป็นเรื่องที่เป็นไปไม่ได้ เพราะในความเป็นจริงแม้ประเทศนั้นจะไม่ยุ่งเกี่ยว หรือไม่ติดต่อกับประเทศอื่นใด ก็ยังคงมีประเทศอื่น ๆ อีกหลายประเทศเข้ามายุ่งเกี่ยวกับประเทศนั้นนั่นเอง ไม่ว่าจะเป็นการเข้ามายุ่งเกี่ยวแบบเจตนาหรือไม่ก็ตาม ในขณะเดียวกันความสัมพันธ์ระหว่างประเทศในโลก ปัจจุบันแม้ว่าจะมีการต่อสู้ แข่งขันหรือขัดแย้งกันยังร่วมมือกันในบางด้าน ตัวอย่างเช่น การร่วมมือกันทางเทคนิค ในเรื่องโปรชนิย์ การอุดมศึกษา การโทรคมนาคม การสาธารณสุข เป็นต้น ในทางตรงข้ามประเทศที่ดูเหมือน มีความสัมพันธ์ระหว่างประเทศที่ดีต่อกัน ยังพบว่าการต่อสู้แข่งขัน ขัดแย้งกัน ตัวอย่างเช่น ประเทศไทย ที่มีปัญหาขัดแย้งเรื่องข้าวกับประเทศสหรัฐอเมริกา เกี่ยวกับเรื่องมาตรการกีดกันสินค้า เป็นต้น ดังนั้น อาจกล่าวได้ว่าทุกประเทศมีทั้งผู้ที่เป็นมิตรและผู้ที่ไม่สู้จะเป็นมิตร ประเทศที่เป็นมิตรยังคงมีข้อขัดแย้ง ส่วนประเทศที่เป็นปรปักษ์ต่อกันก็ยังมีจุดที่ร่วมมือกันหรือมีผลประโยชน์ต่อกันได้

นโยบายทางการทูตของประเทศไทยในรัฐบาล พลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา ได้จัดทำยุทธศาสตร์ การต่างประเทศ 5 มิ ซึ่งสะท้อนเสียงของการดำเนินวิโคบายแบบฉบับของไทย ดังที่เอกอัครราชทูต วรพจน์ สนิทวงศ์ ณ อยุธยา อรรถาธิบายไว้เมื่อ ปี ค.ศ. 1989 ซึ่งมีใจความสำคัญว่า การดำเนินภารกิจด้านการต่างประเทศ

ให้ได้รับผลประโยชน์แห่งชาติสูงสุดนั้น จำต้องให้ความสำคัญยิ่งกับความสมดุลของการต่างประเทศ โดยคำนึงถึงปัจจัยหลัก 3 ประการไปพร้อมกัน ได้แก่ ความมั่นคงแห่งดินแดน ผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจ และการเป็นที่ยอมรับและเชื่อถือในประชาคมโลก เพื่อให้บรรลุผลประโยชน์ทั้งสามด้านข้างต้นอย่างสมดุลและสอดคล้องกับสถานการณ์ระหว่างประเทศที่เป็นจริง ซึ่งยุทธศาสตร์การต่างประเทศ 5 มี หรือ การต่างประเทศ 5S ประกอบด้วย 5 ประเด็นยุทธศาสตร์ หรือ 5 เสาหลัก (5 pillars) ดังต่อไปนี้ (Subboonrueng & Bunyavejchewin, 2017)

1. Security ความมั่นคงอันเป็นพื้นฐานสำคัญของทุกประเทศทั่วโลก ซึ่งความมั่นคงในปัจจุบันนี้เกี่ยวข้องกับภัยคุกคามรูปแบบใหม่ที่ไม่ใช่แค่การใช้กองกำลังหรืออาวุธยุทโธปกรณ์มาสู้รบกัน แต่เป็นภัยในรูปแบบโรคภัย ภัยธรรมชาติ การเปลี่ยนแปลงสภาพอากาศ การระบาดของยาเสพติด การระบาดของโรค การก่อการร้าย การขาดแคลนพลังงานหรืออาหาร

2. Sustainability ความยั่งยืนในด้านเศรษฐกิจและการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง

3. Standard มาตรฐาน ซึ่งประเทศไทยต้องยกระดับการดำเนินงานหลายอย่างให้เป็นไปตามมาตรฐานสากล เช่น การแก้ปัญหาค้ามนุษย์ การทำประมง การบินพลเรือนระหว่างประเทศ เป็นต้น

4. Status สถานภาพของประเทศที่นอกจากประเทศไทยต้องยกระดับคุณภาพพื้นฐานที่ประเทศไทยมีแล้วยังต้องเพิ่มบทบาทความร่วมมือกับนานาประเทศ รวมถึงต้องมีความพร้อมทางเทคนิคในการเตรียมพร้อมป้องกันประเทศอยู่ตลอดเวลา

5. Synergy บูรณาการ โดยหน่วยงานภาครัฐต้องทำงานร่วมกับภาคธุรกิจ ภาคประชาชน และองค์กรแนวร่วมต่าง ๆ ดังนั้น การทำภารกิจต่าง ๆ ของประเทศไทยทุกหน่วยงานต้องมีความชัดเจนและครอบคลุมในหลายด้านที่จะทำให้มีพลังเติมเต็มในการนำพาประเทศให้รอดพ้น

แนวทางการทูต 5S นี้ ช่วยสนับสนุนงานภาครัฐทุกประเภท โดยมีภาคส่วนต่าง ๆ เชื่อมโยงกัน ซึ่งดั้งเดิมนี้มีผู้กล่าวว่า การทูตเป็นลักษณะ Hard Power Diplomacy คือ การใช้อำนาจทางการทหาร หรือ ทางเศรษฐกิจ หรือ การเมือง เพื่อให้ประเทศอื่นปรับเปลี่ยนท่าทีต่อประเทศตน การทูตได้ถูกปรับเป็น Soft Power Diplomacy คือ อำนาจที่ทำให้ประเทศอื่น ๆ ปฏิบัติตามความต้องการของประเทศโดยไม่มีการบังคับแต่อยู่ที่ความสามารถในการเจรจาเพื่อนำไปสู่การยอมรับ เป็นการดำเนินงานที่มีผลทางอ้อมใช้เวลานานกว่าจะเห็นผลเป็นรูปธรรมเป็นเครื่องมือในการสร้างความไว้วางใจ และความน่าเชื่อถือในระยะกลางและระยะยาว

รูปแบบทางการทูต

ปัจจุบันนี้แทบไม่มีรัฐใดหรือชาติใดที่ดำรงอยู่ได้โดยไม่อาศัยหรือสร้างเครือข่ายความสัมพันธ์ไปยังดินแดนอื่น เพราะความร่วมมือนั้นก่อให้เกิดผลประโยชน์อย่างทวีคูณ ทำให้เกิดการวางแผนในระดับนโยบายของการดำเนินการทางการทูตในรูปแบบต่าง ๆ โดยอาศัยพื้นฐานการสร้างความสัมพันธ์ให้เกิดเป็นการแลกเปลี่ยนบางสิ่งบางอย่างไม่ว่าจะเป็น ความรู้ เงินทุน เทคโนโลยี ไปจนถึงโอกาสในการเติบโตของการเป็นประเทศที่พัฒนาแล้วและสามารถขยายความสำเร็จไปยังภูมิภาคอื่นซึ่งสรุปได้ดังนี้

ตารางที่ 1 นโยบายการทูตในรูปแบบต่าง ๆ

รูปแบบ	รายละเอียด	เหตุการณ์ตัวอย่าง
การใช้เงินดอลลาร์ (Dollar Diplomacy)	การใช้เงินกู้และหนี้สินเพื่อให้ได้มาซึ่งผลประโยชน์หรือจุดมุ่งหมายของรัฐ ดอลลาร์/เงินกู้/หนี้เป็นเครื่องมือสำหรับอำนาจเหนือรัฐที่อ่อนแอกว่า	ความช่วยเหลือของชาวอเมริกันหลังสงครามโลกครั้งที่สองซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของแผนมาร์แชล (Marshall Plan)
การใช้น้ำมัน (Oil Diplomacy)	รักษาความต้องการน้ำมัน/พลังงานและปกป้องตำแหน่งของประเทศโดยใช้ทรัพยากรน้ำมันเป็นอำนาจในการเมือง	การคว่ำบาตรน้ำมันเป็นเวลา 5 เดือนกับชาติตะวันตกโดยโอเปกเพื่อตอบโต้สงครามอาหรับ – อิสราเอล ในปี ค.ศ. 1973
การโต้ตอบกัน (Shuttle Diplomacy)	“การสนทนาระหว่างสองประเทศหรือมากกว่า ซึ่งบุคคลหนึ่งเดินทางไปมาระหว่างประเทศต่าง ๆ พูดคุยกับรัฐบาลที่เกี่ยวข้อง ส่งสาส์นและแนะนำวิธีการจัดการกับปัญหา”	อดีตรัฐมนตรีต่างประเทศสหรัฐฯ เฮนรี คิสซิงเจอร์ มีส่วนร่วมในสงครามอาหรับของอิสราเอลในปี ค.ศ. 1973
การทูตมนุษยธรรม (Humanitarian Diplomacy)	การดำเนินการโดยรัฐบาลหน่วยงานที่ไม่ใช่การเมือง องค์กรพัฒนาเอกชน องค์กรระหว่างประเทศ หรือกลุ่มที่ห่วงใยด้านมนุษยธรรมเพื่อปกป้องและสนับสนุนผู้ที่ต้องการความช่วยเหลือด้านมนุษยธรรม	กิจกรรมของหน่วยงานเพื่อสังคม เช่น UNHCR, ICRC และ Doctors Without Borders (MSF)
การทูตเพื่อสิ่งแวดล้อม (Environmental Diplomacy)	ใช้ความร่วมมือระหว่างประเทศเพื่อหาทางออกของปัญหาสังแวดล้อม เช่น การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ มลพิษ กากนิวเคลียร์ และการสูญพันธุ์ของพันธุ์พืชและสัตว์	การเจรจาภายใต้กรอบอนุสัญญาสหประชาชาติว่าด้วยการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ (UNFCCC)
การทูตเพื่อสาธารณะ (Public Diplomacy)	“การถ่ายทอดข้อมูลและการขายภาพลักษณ์เชิงบวกแก่สาธารณชนต่างประเทศ และสร้างความสัมพันธ์ระยะยาวที่สร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้ออำนวยต่อนโยบายของรัฐบาล”	ชาวอเมริกันและอังกฤษอ้างว่าระบอบการปกครองของซัดดัม ฮุสเซนมีอาวุธทำลายล้างสูง และความสัมพันธ์กับกลุ่มอัลกออิดะห์ทำให้ความคิดเห็นของประชาชนเปลี่ยนไปสนับสนุนสงครามอิรัก (Nye, 2004: 107)
การเป็นคนกลาง (Intermediary Diplomacy)	การระงับข้อพิพาทระหว่างรัฐอย่างสันติผ่านการเจรจาโดยมีบุคคลที่สามเป็นผู้อำนวยความสะดวก	การมีส่วนร่วมของเลขาธิการสหประชาชาติ เรื่องสถานการณ์ของไซปรัส

ตารางที่ 1 นโยบายการทูตในรูปแบบต่าง ๆ (ต่อ)

รูปแบบ	รายละเอียด	เหตุการณ์ตัวอย่าง
การประชุมสุดยอดผู้นำ (Summit Diplomacy)	การแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ผ่านการประชุมสุดยอดที่จัดขึ้น โดยผู้นำ	นายกรัฐมนตรีอินเดีย Narendra Modi พบกับ Nawaz Sharif เพื่อน ชาวปากีสถานในเมือง Lahore (Haidar, 2015)
การพูดคุยผ่านโทรศัพท์ (Cable/Telephone Diplomacy)	การสนทนาทางโทรศัพท์หรือ การส่งโทรเลขโดยผู้นำเพื่อแลกเปลี่ยน ความคิดเห็นเกี่ยวกับกิจการโลก	สหรัฐอเมริกาและสหภาพโซเวียตได้ จัดตั้งช่องทางการสื่อสารโดยตรงที่ เรียกว่า “สายด่วน” ในช่วงสงคราม เย็น ถูกใช้เป็นครั้งแรกในการโจมตี อียิปต์โดยไม่คาดคิดของอิสราเอล ในช่วงสงครามอาหรับอิสราเอลในปี ค.ศ. 1967 (Markova, Gillespie, 2011: 151–152)
การทูตฟุตบอล/ปิงปอง (Football Diplomacy/Ping Pong Diplomacy)	แก้ไขความสัมพันธ์ที่แตกร้าง หรือส่งเสริมความสัมพันธ์ปัจจุบัน ด้วยการจัดหรือเข้าร่วมในกิจกรรมกีฬา ร่วมกัน	ทีมเทเบิลเทนนิสของสหรัฐฯ ไปเยือน ปักกิ่งในบางแมตช์ในปี ค.ศ. 1971 ตามคำเชิญของจีนในยุคสงครามเย็น การเจรจาเพื่อความปลอดภัยระหว่าง ตุรกีกับอาร์เมเนียผ่านการแข่งขัน ฟุตบอลในปี ค.ศ. 2009
การทูตเรือปืน (Gunboat Diplomacy)	“การใช้หรือคุกคามกำลังทางเรือที่จำกัด มิฉะนั้นนอกเหนือจากการทำสงคราม เพื่อรักษาความได้เปรียบหรือเพื่อ ป้องกันความสูญเสีย ไม่ว่าจะเป็นการ ลุกลามต่อไปของข้อพิพาทระหว่าง ประเทศหรืออื่น ๆ ต่อชาวต่างชาติ ภายในดินแดนหรือเขตอำนาจของรัฐ ของตน”	1) การเดินทางของเพอร์รี่ (พ.ศ. 2396 – 2397) ของกองทัพเรือ สหรัฐฯ ซึ่งยุติการโดดเดี่ยวของญี่ปุ่น 2) ในช่วงวิกฤตโมร็อกโกครั้งที่สอง ในปี ค.ศ. 1911 เยอรมันได้ส่งเรือปืน Panther ไปยังท่าเรืออาคาดีร์
การทูตดิจิทัล (Digital Diplomacy)	กระตุ้นความสนใจด้านนโยบาย ต่างประเทศโดยใช้อินเทอร์เน็ตและ เทคโนโลยีด้านไอทีและการสื่อสาร ในการปฏิบัติทางการทูต เช่น การจัดการ ข้อมูล การทูตสาธารณะ การวางแผน กลยุทธ์ การเจรจาระหว่างประเทศ และ การจัดการวิกฤต	การใช้โซเชียลมีเดียของเอกอัครราชทูต ในการทูตสาธารณะ

Noted. From “Redefining Diplomacy in the 21st Century and Examining the Characteristics of an Ideal Diplomat”, by Aksoy, M. & Çiçek, A., 2018, *MANAS Journal of Social Studies*, 7(3), p. 915 (<https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/638817>).

การทูตกับความหลากหลายทางวัฒนธรรม

การทูต คือ กิจกรรมหรือวิชาชีพในการจัดการความสัมพันธ์ของประเทศต่างๆ และวัฒนธรรม คือ สังคมหรืออารยธรรมเฉพาะอย่างยิ่งที่สัมพันธ์กับความเชื่อ ความเป็นอยู่ หรือศิลปะ (Cobuild, 2006) ดังนั้น การทูตวัฒนธรรม จึงหมายถึง การใช้ขนบธรรมเนียม ประเพณี วิถีชีวิต หรือศิลปะของชาติหนึ่งในการจัดการความสัมพันธ์กับต่างประเทศ นอกจากนี้เป้าหมายเบื้องต้นของการใช้นโยบายการทูตวัฒนธรรมของชาติใด ๆ มีอยู่ 3 ประการ ได้แก่ การปกป้องเอกลักษณ์ของชาติ การเสริมสร้างเกียรติภูมิของประเทศ และการส่งเสริมความเข้าใจซึ่งกันและกัน (Papaioannou, 2017) ซึ่งใกล้เคียงกับการให้คุณค่าของวัฒนธรรมในเชิงการเมืองในปัจจุบันที่ผู้คนใช้วัฒนธรรมในการบอกเล่าตนเอง แสดงอำนาจ และ สร้างความเข้าใจระหว่างกัน (Bound et al, 2007) ซึ่งใกล้เคียงกับการให้คุณค่าของวัฒนธรรมในเชิงการเมืองในปัจจุบันที่ผู้คนใช้วัฒนธรรมในการบอกเล่าตนเอง แสดงอำนาจ และ สร้างความเข้าใจระหว่างกัน (Bound et al, 2007) โดยสถาบันวัฒนธรรมแห่งชาติสหภาพยุโรปได้แบ่งช่องทางในการเผยแพร่การทูตวัฒนธรรมออกเป็น 3 วิธี (Billows, 2016) ได้แก่

1. วิธีการทางทูตสาธารณะ ดำเนินการโดยรัฐแต่เพียงผู้เดียว
2. วิธีการทางการสื่อสารเชิงกลยุทธ์ ไม่ได้จำกัดหน้าที่อยู่เพียงแค่รัฐบาลเท่านั้น แต่ระบุเป้าหมายที่ชัดเจนว่า ดำเนินการเพื่อผลประโยชน์เชิงกลยุทธ์เป็นสำคัญ
3. วิธีการทางความสัมพันธ์ทางวัฒนธรรม ซึ่งมองว่าการทูตวัฒนธรรมเป็นการปฏิบัติบนพื้นฐานของการเจรจาและความร่วมมือระหว่างกัน

การทูตวัฒนธรรมได้มีการนำมาประยุกต์ใช้ในเชิงรุกอย่างแท้จริง ตั้งแต่ก่อนสงครามโลกครั้งที่ 2 โดยมีฝรั่งเศสเป็นตัวอย่างที่สำคัญซึ่งได้มีการริเริ่มก่อตั้งอคาเดมี ฟร็องแซซ (Academic Francaise) ขึ้นในปี ค.ศ. 1635 อันเป็นจุดเริ่มต้นของการมีสถาบันสำหรับกิจกรรมทางวัฒนธรรมของรัฐ (Stelowska, 2015) ต่อมาในสมัยคริสต์ศตวรรษที่ 19 ได้ก่อตั้งสถาบันการศึกษาภาษาขึ้นในหลายประเทศไม่ว่าจะเป็นสมาคมฝรั่งเศส (Alliance Francaise) ของฝรั่งเศสใน ปี ค.ศ. 1883 บริติช เคานซิล (British Council) ในปี ค.ศ. 1934) สถาบันเกอเธ่ (Goethe Institute) ของเยอรมนี ในปี ค.ศ. 1951 และ เจแปนฟาวน์เดชัน (Japan Foundation) ของญี่ปุ่น ในปี ค.ศ. 1997 เป็นต้น ซึ่งสถาบันการศึกษาเหล่านี้จะทำหน้าที่เผยแพร่ภาษา และวัฒนธรรมของแต่ละประเทศ ผ่านทางด้านการจัดการศึกษาในรูปแบบต่าง ๆ ทั้งการเรียนภาษา การเรียนดนตรี การเรียนเต้นรำ การเรียนวาดภาพ และพิธีชงชา เป็นต้น

ประเทศไทยมีวัฒนธรรมของตนเองซึ่งเกิดจากการสั่งสมสืบทอด และพัฒนาต่อเนื่องกันมานานนับพันปี และเป็นสมาชิกของสังคมโลกซึ่งประกอบด้วยผู้คนหลากหลายวัฒนธรรม มีความเชื่อและค่านิยมต่างกันบ้าง คล้ายคลึงกันบ้าง แต่ละกลุ่มชนเหล่านี้มีการพบปะแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมกันมากขึ้น ทั้งโดยตรงและโดยทางอ้อม เนื่องมาจากความก้าวหน้าของเทคโนโลยีการสื่อสารและสารสนเทศการทูตไทย โดยอาศัยวัฒนธรรม เป็นเครื่องมือ นั้น มีมาตั้งแต่สมัยติดดาบรพซึ่งมีการผสมผสานวัฒนธรรมแบบอินเดียเข้ากับวัฒนธรรมดั้งเดิมของไทย โดยเฉพาะพระพุทธศาสนาแบบหินยาน เหตุผลสำคัญที่การดำเนินงานทางการทูตโดยอาศัยวัฒนธรรมเป็นสื่อเป็นไปตามที่ พลตรี พระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหมื่นนคราธิปพงศ์ประพันธ์ ได้ทรงนิพนธ์ไว้ในหนังสือประวัติการทูตไทยว่า “ในความสัมพันธ์ระหว่างประเทศนั้น ชาติไทยจะนึกถึงแต่สิทธิและ

ผลประโยชน์ของตนเท่านั้นก็หาไม่ แต่ย่อมนึกถึงหน้าที่ของตนเกี่ยวกับผลประโยชน์ส่วนรวมด้วย” (โชคชัย จุลศิริวงศ์, 2536, น. 6) บางประเทศได้แยกงานวัฒนธรรมออกมาจากงานอื่นๆ ของสถานเอกอัครราชทูตอย่างเด่นชัด และได้ให้ความสำคัญกับการคัดเลือกเจ้าหน้าที่หรือคณะทำงานที่เชี่ยวชาญ สามารถแก้ปัญหาเฉพาะหน้าได้ดีปรับใช้สถานการณ์ได้ทันที่ มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี มีวิจรรย์ญาณที่เที่ยงตรง เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวม ในการดำเนินงานด้านการเผยแพร่และแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมบุคลากรเหล่านี้ส่วนใหญ่จะมีตำแหน่งที่เรียกว่า ทูตวัฒนธรรม หรือ Culture Attaché เป็นบุคคลที่ทำงานควบคู่ไปกับทูตสันถวไมตรีฝ่ายอื่นๆ เช่น ทูตทหาร ทูตพาณิชย์ เป็นต้น โดยเมื่อ ปี พ.ศ. 2530 ฝ่ายเลขานุการคณะกรรมการเผยแพร่และแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมไทยกับต่างประเทศ สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ ได้เสนอเอกสารชื่อร่างแนวทางการเผยแพร่และแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมไทยกับต่างประเทศ พุทธศักราช 2530 ไว้อย่างละเอียดโดยจำแนกเป็น 8 หมวด ซึ่งรายละเอียดหมวดที่ 3 ได้กล่าวถึงความสำคัญของการเผยแพร่และแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมกับต่างประเทศไว้ 5 ประการ ดังนี้ (สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, 2530)

1. การเผยแพร่ความคิดเห็นและความรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรมไทยตลอดจนการให้ความร่วมมือทางวัฒนธรรมกับประเทศต่าง ๆ ใน ระดับภูมิภาคและระดับโลก เป็นสิ่งจำเป็นในการเผยแพร่และแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมกับต่างประเทศ รวมทั้งการสร้างสรรค์ให้เกิดการพัฒนาวัฒนธรรมของสังคมไทย
2. การเผยแพร่และแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมกับต่างประเทศเป็นพื้นฐานและเครื่องมือสำหรับสร้างเสริมความเข้าใจอันดีและความเป็นปึกแผ่นทั้งในระดับทวีปและพหุภาคี
3. การเผยแพร่และแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมกับต่างประเทศจักนำผลไปสู่เสถียรภาพและความร่วมมือทางเศรษฐกิจ การเมือง สังคม การศึกษาเทคโนโลยี ทั้งในระดับทวีปและพหุภาคี
4. การเผยแพร่และแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมกับต่างประเทศจักเสริมสร้างภาพพจน์ที่ดีของประเทศไทย
5. การเผยแพร่และแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมกับต่างประเทศจะช่วยกระชับมิตรภาพและความเข้าใจอันดี ซึ่งจะมีส่วนเอื้ออำนวยและเสริมสร้างสันติภาพและความมั่นคงทั้งภายในและระหว่างประเทศ

การทูตกับการสื่อสารข้ามวัฒนธรรมที่หลากหลาย

การสื่อสารข้ามวัฒนธรรมเป็นการสื่อสารที่ผู้ส่งสาร (Sender) และ ผู้รับสาร (Receiver) นั้น ที่มาจากวัฒนธรรมที่ต่างกัน (Adler, 1997) โดยได้แบ่งลักษณะการสื่อสารข้ามวัฒนธรรมออกเป็น 2 ลักษณะ คือ การสื่อสารแบบที่พึ่งพาบริบทสูง (High Context Communication) และการสื่อสารแบบพึ่งพาบริบทต่ำ (Low Context Communication) โดยได้อธิบายความแตกต่างของการสื่อสารทั้งสองลักษณะ (Hall, 1976) ไว้ดังนี้

1. การสื่อสารแบบที่พึ่งพาบริบทสูง มีความหมายหรือนัยยะหลักของสารจะอยู่ที่ตัวบริบท ซึ่งรวมถึงการแสดงออกทางใบหน้า น้ำเสียง และท่าทางประกอบต่างๆ โดยผู้ส่งสารจะไม่พูดสิ่งที่ตนเองต้องการจะสื่อออกมาอย่างตรงไปตรงมา ชัดเจน หากแต่จะพูดแบบอ้อมจนกว่าอีกฝ่ายจะเข้าใจถึงนัยยะหรือสาระสำคัญของข้อความ ซึ่งวิธีการสื่อสารแบบนี้โดยหลักก็เพื่อรักษาความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลโดยการรักษาหน้าของทั้งสองฝ่ายและความรู้สึกที่ดีระหว่างกัน

2. การสื่อสารแบบที่พึ่งพาบริบทต่ำ ความหมายหรือสาระของข้อความนั้นอยู่ในคำพูดที่สื่อสารออกมา กล่าวคือ ผู้พูดจะพูดสิ่งที่ตนเองต้องการจะสื่อออกมาแบบตรงไปตรงมาไม่อ้อมค้อม เนื่องจากเป้าหมายหลักในการสื่อสารคือ เพื่อใช้ข้อมูลและรับข้อมูลจากอีกฝ่าย

นอกจากนี้ ยังจำแนกรูปแบบวัฒนธรรมในสังคมโดยเปรียบเทียบจับคู่กันเป็น 4 คู่ ได้แก่ (Gesteland, 2002)

1. วัฒนธรรมแบบที่มุ่งเน้นความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลและมุ่งเน้นผลที่ได้ (Relationship Focused Cultures Versus Deal Focused) โดยวัฒนธรรมแบบมุ่งเน้นความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลนั้นถือเป็นวัฒนธรรมแบบที่พึ่งพาบริบทสูง คือ เป็นรูปแบบที่ผู้คนจะใช้ภาษาและองค์ประกอบอื่น ๆ เช่น บริบท หรือ อวัจนภาษา ในการสื่อสารเพื่อรักษาไว้ซึ่งความสัมพันธ์อันดีระหว่างบุคคล ด้วยเหตุนี้ ในวัฒนธรรมดังกล่าว คำพูด หรือ ข้อความที่ตรงเกินไปจึงอาจฟังดูแข็งกระด้าง และหยาดคายได้ ในขณะที่วัฒนธรรมแบบมุ่งเน้นผลที่ได้นั้นเป็นลักษณะที่พึ่งพาบริบทต่ำ ซึ่งมุ่งเน้นที่สาระสำคัญและผลที่ได้ จึงมักใช้วิธีการสื่อสารแบบชัดเจนตรงไปตรงมา และเข้าประเด็นไม่อ้อมค้อม

2. วัฒนธรรมแบบเป็นทางการและไม่เป็นทางการ (Formal Versus Informal Cultures) กล่าวคือในวัฒนธรรมแบบเป็นทางการนั้น จะมีการแบ่งแยกชั้นฐานะ และอำนาจทางสังคมไว้อย่างชัดเจนตามคุณวุฒิวิทยวุฒิ เพศสภาพ บทบาท และตำแหน่งหน้าที่การงานของบุคคลนั้น ๆ เมื่อพบปะกันคนในวัฒนธรรมดังกล่าวจะแสดงความเคารพต่อผู้ที่อยู่ในฐานะที่สูงกว่าโดยแสดงออกทั้งทางการพูด ภาษาที่ใช้ และองค์ประกอบอื่น ๆ

3. วัฒนธรรมแบบยึดติดการตรงต่อเวลา และแบบที่เวลายืดหยุ่นได้ (Rigid Time Versus Fluid Time cultures) กล่าวคือ คนในวัฒนธรรมแบบยึดถือการตรงต่อเวลาจะรู้สึกว่ เวลาเป็นสิ่งที่มีความสำคัญและไม่ควรปล่อยให้เสียไปโดยเปล่าประโยชน์ แต่ในทางตรงกันข้ามการที่มีวัฒนธรรมแบบที่เวลายืดหยุ่นได้ จะไม่ยึดติดเรื่องการรักษาเวลาเพราะจะให้ความสำคัญกับการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลในการเจรจาหรือที่ทำงานมากกว่าการบรรลุเป้าหมายงานภายในกำหนดตารางเวลา

4. วัฒนธรรมแบบแสดงออกและแบบสงวนท่าที (Expressive Reserved Cultures) โดยวัฒนธรรมแบบแสดงออกนั้น ในระหว่างการสื่อสารจะมีการออกท่วงท่าประกอบการพูด อาจมีการถูกต้องตัวกันสบตา ระยะห่างระหว่างทั้งสองฝ่ายมีน้อยในขณะที่วัฒนธรรมแบบสงวนท่าทีจะพูดเบา ๆ แทบจะไม่มีท่าทางประกอบ เลี่ยงการจ้องตา และเว้นระยะห่างระหว่างทั้งสองฝ่าย ซึ่งถ้าหากตัวแทนทั้งสองฝ่ายมีวัฒนธรรมในการแสดงออกในระดับที่แตกต่างกันมากก็อาจทำให้เกิดช่องว่างในกระบวนการสื่อสาร และเกิดความรู้สึกเกือเขินขึ้นได้

สำหรับคนไทยนั้น คนไทยมีวัฒนธรรมแบบที่มุ่งเน้นความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล คือ มุ่งเน้นและให้ความสำคัญในเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลมีความเป็นทางการ ด้วยการรักษาระยะห่าง และให้ความเคารพนับถือแก่ผู้ที่อาวุโสหรือที่มีตำแหน่งสูงกว่า โดยเฉพาะอย่างยิ่งกับตัวแทนจากหน่วยงานรัฐ และด้วยวัฒนธรรมดังกล่าวจึงโยงไปถึงปัญหาเรื่องการตรงต่อเวลา เนื่องจากวัฒนธรรมของคนไทยนั้น ให้ความสำคัญกับเรื่องของตัวบุคคลมากกว่าเรื่องของเวลาและนอกจากนี้ยังมีลักษณะเป็น วัฒนธรรมสงวนท่าที กล่าวคือ ไม่แสดงออกมากนัก เลี่ยงการสบตา และรักษาระยะห่างกับฝ่ายตรงข้าม (Gesteland, 2002) และด้วยลักษณะทางวัฒนธรรมดังกล่าวของคนไทยนั้นผู้แทนจากต่างประเทศที่มาจากต่างวัฒนธรรม ถ้าหากไม่ได้ศึกษาวัฒนธรรมไทยมาก่อนก็อาจเป็นอุปสรรคในการเจรจาสื่อสารกับฝ่ายไทยให้บรรลุเป้าหมายได้

เช่นเดียวกับคนไทย เมื่อต้องไปเจรจาสื่อสารกับชาวต่างประเทศที่มาจากต่างวัฒนธรรม หากไม่เข้าใจ วัฒนธรรมของอีกฝ่าย ก็อาจจะทำให้เกิดความไม่เข้าใจหรือขัดแย้งกัน หรือ อาจตีความตามคำพูดหรือ ข้อความผิดไปจากเจตนารมณ์ของอีกฝ่ายได้

นอกจากนี้ ชาวต่างประเทศที่เข้ามาทำงานในประเทศไทย ควรต้องมีความเข้าใจในค่านิยมการรักษาหน้า ของคนไทยซึ่งเป็นหนึ่งในค่านิยมที่มีความสำคัญมากในสังคมไทย โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการประชุมอย่าง เป็นทางการหรือการพบปะเจรจากันกับผู้แทนระดับสูงจากฝ่ายไทย คนไทยจะรับไม่ได้หากโดนตำหนิหรือ ต่อว่า ต่อหน้าสาธารณชน แต่ในทางกลับกันคนไทยจะรู้สึกยินดีเป็นอย่างมาก หากได้รับคำชื่นชมอย่าง เปิดเผย และในการสนทนากับฝ่ายไทย ผู้แทนจากต่างประเทศควรต้องปรับใช้โทนเสียงที่นุ่มนวลน่าฟัง แทนการพูดหัวชนด้วยโทนเสียงแข็งกระด้างในลักษณะออกคำสั่งซึ่งไม่ถูกกับนิสัยของคนไทย นอกจากนี้ ชาวต่างประเทศยังควรเรียนรู้ทำความเข้าใจกับความหมายของอวัจนภาษา หรือ ท่าทางที่คนไทยแสดงออก เช่น การยิ้ม การพยักหน้า หรือการเงย เป็นต้น อีกทั้งวัฒนธรรมการสื่อสารพื้นฐานของคนไทยนั้น มักจะ หลีกเลี่ยงการเผชิญหน้า เก็บอารมณ์ความรู้สึก ถ่อมตน และมีมารยาท

ในขณะที่คนไทยและชาวเอเชียส่วนใหญ่มีวัฒนธรรมการสื่อสารแบบพึ่งพาบริบทสูง ซึ่งต้องมี ปัจจัยอื่น ๆ เข้ามาประกอบ เช่น อวัจนภาษา ท่าทางหรือน้ำเสียง ดังที่กล่าวไปแล้วข้างต้น ชาวยุโรป ตะวันตกส่วนมาก มีวิธีการสื่อสารในรูปแบบพึ่งพาบริบทต่ำ และนักวิชาการหลายคนต่างเน้นทฤษฎี ที่ว่า ชาวยุโรปตะวันตกจะแสดงความคิดเห็นอย่างตรงไปตรงมา (Hooker, 2008)

ดังจะเห็นได้ว่าความแตกต่างระหว่างวัฒนธรรมมีส่วนเกี่ยวข้องกับการเจรจา และการดำเนินการ ทางการทูต ดังนั้นในการประชุมพบปะเจรจากันหากว่า ผู้แทนของแต่ละประเทศไม่มีความรู้ หรือศึกษา ภูมิหลังของวัฒนธรรมของแต่ละฝ่ายที่ประเทศของตนเองจะไปเจรจามาก่อนล่วงหน้า ก็อาจจะมีโอกาสทำให้ เกิดความเข้าใจผิด หรือการตีความสาระสำคัญและเจตนารมณ์ของแต่ละฝ่ายผิดพลาด ซึ่งอาจจะนำมา ซึ่งความขัดแย้งกันระหว่างประเทศได้ง่าย

ปัญหาและอุปสรรคของความแตกต่างทางวัฒนธรรมกับการดำเนินการทางการทูต

1. ปัญหาเรื่องความอ่อนไหวของประเด็นหัวข้อเจรจาเนื่องจากมุมมองที่แตกต่างกันในประเด็น ที่อ่อนไหว เช่น ประเด็นด้านการเมือง สังคม ศาสนา และวัฒนธรรม เป็นต้น ตัวอย่างเช่น การพบปะ ชักถามกันระหว่างนักการทูตชาวต่างประเทศกับผู้แทนศาลไทยในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับสถาบัน พระมหากษัตริย์ของประเทศไทย ที่ทำให้ทางฝ่ายไทยรู้สึกลำบากใจและไม่สามารถที่จะตอบคำถามใด ๆ ได้มากนัก ในขณะที่นักการทูตชาวต่างประเทศมองประเด็นข้อซักถามเรื่องนี้เป็นเรื่องปกติธรรมดา ทำให้ การเจรจากัน และการตีความสาระสำคัญ รวมทั้งเจตนารมณ์ของแต่ละฝ่ายผิดพลาดได้ง่าย

2. ปัญหาเรื่องรูปแบบวิธีการสื่อสาร ความแตกต่างทางวัฒนธรรมมีผลต่อการใช้ภาษาในการสื่อสาร เช่น ชาวยุโรปมักมีวัฒนธรรมแบบที่มุ่งเน้นผลที่ได้ (Deal – Focused) เวลาเจรจาสื่อสาร ชาวยุโรปจึงมัก มุ่งเน้นการพูดตรงประเด็นแบบไม่อ้อมค้อม ซึ่งต่างจากคนไทยที่มีวัฒนธรรมแบบมุ่งเน้นความสัมพันธ์ ระหว่างบุคคล (Relationship – Focused) ซึ่งให้ความสำคัญกับการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล มากกว่า จึงจำเป็นต้องใช้การสื่อสารและระดับภาษาที่นุ่มนวลเหมาะสม และในขณะเดียวกันก็ให้ความเคารพ

กับระดับและความอาวุโสของผู้ฟังด้วย และด้วยความแตกต่างทางวัฒนธรรมนี้ จึงอาจก่อให้เกิดปัญหาความเข้าใจผิดในเจตนารมณ์ของผู้พูด หรือ การที่ผู้ฟังตีความหมายไปในทางลบได้ (Gesteland, 2002)

3. ปัญหาเรื่องมุมมองการให้ความสำคัญในประเด็นที่แตกต่างกัน ตัวอย่างเช่น การแถลงนโยบายของประเทศ หรือท่าทีของประเทศในทุกปัญหาที่ตนเห็นว่ามีสำคัญ อาจจะเป็นปัญหาระดับโลก เช่น ปัญหาลดอาวุธ ปัญหาสิทธิมนุษยชน เหล่านี้เป็นต้น หรือว่าเป็นปัญหาล้วนภูมิภาคเป็นปัญหาทวีภาคี แต่โดยปกติแล้วปัญหาทวีภาคีในที่ประชุมระหว่างประเทศ ถ้าหากฝ่ายไทยพูดแบบทวีภาคีเฉย ๆ เช่น ประเทศไทยมีปัญหาเกี่ยวกับเวียดนามอย่างไรรัน ผู้แทนจากประเทศอื่น ๆ ย่อมไม่สนใจ เพราะถือว่าเป็นเรื่องทะเลาะกันของสองประเทศเพราะฉะนั้นผู้แทนฝ่ายไทยจะต้องอิงเอาเรื่องทวีภาคีนี้ไปรวมไว้ให้เกี่ยวกับปัญหาภูมิภาค และปัญหาของโลกด้วย เช่น ปัญหานี้จะส่งผลกระทบต่อกระเทือนไปด้วยเหตุนี้ เทคนิคทางการทูตจึงต้องโยงเรื่องทวีภาคีให้ส่งผลไประดับโลกด้วยนั่นเอง

ในบรรดาหน่วยงานราชการของประเทศทั่วโลก มีหน่วยงาน 2 หน่วยงานที่ต้องหันหน้าออกนอกประเทศ นอกนั้นต้องดำเนินงานหลักภายในประเทศ ตัวอย่างเช่น การจัดการการบริหารงานของราชอาณาจักรไทย มีกระทรวงที่มีหน้าที่หันหน้าออกนอกประเทศ คือ กระทรวงกลาโหม ซึ่งเตรียมกำลังและอาวุธไว้เผชิญกับภัยที่มาจากภายนอกประเทศ และกระทรวงการต่างประเทศ ดำเนินการในสายงานด้านการทูตทั้งที่เรียกกันในความหมายอย่างแคบและตามความหมายอย่างกว้าง หน่วยงานหนึ่งใช้กำลังและอาวุธ อีกหน่วยงานหนึ่งใช้วิธีการเลือกกำหนดนโยบาย การดำเนินวิเทศนโยบาย และการใช้การเจรจาและการดำเนินการอื่นทางการทูตด้วยความมุ่งหมายอย่างเดียวกันที่จะรักษาพิทักษ์การดำรงอยู่และส่งเสริมประโยชน์ของชาติบ้านเมือง แต่บางครั้งหลายคนอาจจะเข้าใจว่า การทหารกับการทูตเป็นเรื่องที่ขัดแย้งกัน แต่ความเป็นจริงแล้ว ทั้งการทูตและการทหารเป็นเรื่องที่ใช้สนับสนุนซึ่งกันและกัน และในความสัมพันธ์ระหว่างประเทศที่เป็นจริงนั้น ทั้ง ๆ ที่มีความขัดแย้งและการสู้รบปรากฏอยู่โดยทั่วไป การทูตก็ยังเป็นวิธีการหลักและวิธีการสำคัญที่ใช้กัน ถึงแม้ว่าการดำเนินการทางการทูตอาจมีการปรับเปลี่ยนไปตามกาลเวลาแต่ยังเป็นการผสมผสานกันระหว่างการทูตแบบเก่ากับการทูตแบบใหม่ โดยปัจจัยสำคัญที่เกี่ยวข้องต่อวิธีการหรือทฤษฎีการเจรจาระหว่างประเทศ ก็คือ ประชาคมโลกที่เกิดความตื่นตัวมากขึ้น มีการเล็งเห็นความสำคัญของมติสาธารณะชน (Public Opinion) มากขึ้น รวมทั้งการสื่อสารคมนาคมได้เจริญรุดหน้าไปอย่างรวดเร็วจนทำให้การทูตเพื่อความสัมพันธ์ระหว่างประเทศมีความซับซ้อนละเอียดอ่อนมากขึ้น การใช้วิธีการใดวิธีการหนึ่งเพื่อความสำเร็จอาจจะไม่บังเกิดผลในโลกปัจจุบันนี้

การทูตสามารถกำหนดได้ว่า เป็นการดำเนินความสัมพันธ์ระหว่างประเทศโดยการเจรจา และการเจรจาหรือโดยวิธีอื่นใดเพื่อส่งเสริมความสัมพันธ์อย่างสันติระหว่างรัฐต่าง ๆ และการทูตมีหน้าที่ทางการบางอย่างตามที่ระบุไว้ในอนุสัญญากรุงเวียนนาว่าด้วยความสัมพันธ์ทางการทูต อนุสัญญานี้จัดทำขึ้นในปี พ.ศ. 2504 และเป็นสนธิสัญญาระหว่างประเทศที่เป็นแนวทางสำหรับความร่วมมือความสัมพันธ์ทางการทูตปัจจุบันได้รับการรับรองจากรัฐทั่วโลก โดยระบุว่าหน้าที่ของคณะผู้แทนทางการทูตดังต่อไปนี้ (กรมสนธิสัญญาและกฎหมาย, 2525)

1. การเป็นตัวแทนของรัฐผู้ส่งในรัฐเจ้าภาพในระดับที่นอกเหนือไปจากระดับทางสังคมและพิธีการเท่านั้น
2. การคุ้มครองผลประโยชน์ของรัฐผู้ส่งและคนชาติภายในรัฐปลายทาง รวมถึงทรัพย์สินและหุ้นในบริษัท

3. การเจรจาและการลงนามในข้อตกลงกับรัฐบาลเมื่อได้รับอนุญาต
4. การรายงานและการรวบรวมข้อมูลด้วยวิธีการที่ถูกต้องตามกฎหมายทั้งหมดเกี่ยวกับเงื่อนไขและการพัฒนาในประเทศเจ้าบ้านสำหรับรัฐบาลที่ส่งเข้ามา
5. ส่งเสริมความสัมพันธ์ฉันท์มิตรระหว่างสองรัฐและส่งเสริมความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจ การค้า วัฒนธรรมและวิทยาศาสตร์

หลักเกณฑ์เหล่านี้โดยพื้นฐานทั่วไปแล้ว ทำให้มั่นใจได้ว่า ตัวแทนทางการทูตที่รับผิดชอบในการอภิปรายหรือการเจรจาได้รับการต้อนรับอย่างสันติ อนุสัญญาระบุว่านักการทูตต้องรวบรวมและหารือเกี่ยวกับข้อมูลอย่างถูกต้องตามกฎหมาย ได้รับการคุ้มครองอย่างเต็มที่ และตรวจสอบให้แน่ใจว่าการแก้ไขปัญหาใด ๆ ได้รับอนุญาตด้วยข้อตกลงที่ลงนามอย่างเป็นทางการ หน้าที่และความรับผิดชอบทั่วไปของนักการทูตมีดังต่อไปนี้

1. ค้นคว้าวิเคราะห์เหตุการณ์ในต่างประเทศที่อาจส่งผลกระทบต่อประเทศชาติ
2. ให้คำแนะนำแก่ข้าราชการของประเทศตนเองในการปฏิบัติตัวที่ต่างประเทศ
3. ตอบคำถามสื่อมวลชนที่เกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ
4. รวบรวมและรายงานข้อมูลสำคัญที่มีผลกระทบต่อประเทศชาติ
5. เข้าร่วมกิจกรรมอย่างเป็นทางการในฐานะตัวแทนประเทศ
6. จัดการเยือนทางการทูต
7. มีการหารือและเจรจากับทูตต่างประเทศ

การทูตในศตวรรษที่ 21 จึงเป็นการแสดงความสำคัญของการดำเนินการทางการทูตพร้อมกับความสามารถในการปรับตัวของบทบาทของนักการทูตในเรื่องการปฏิบัติหน้าที่ตัวแทนของประเทศซึ่งตำแหน่งของนักการทูตนั้น นอกจากสามารถเป็นผู้กำหนดนโยบายด้านการต่างประเทศแล้ว ยังเป็นแนวทางในการปฏิสัมพันธ์ทางสังคมอีกด้วย อีกทั้งหน้าที่ของการทูตยังได้ขยายออกไปอย่างกว้างขวาง ตั้งแต่การเมืองระดับสูงของสงครามและสันติภาพ ไปจนถึงเรื่องของสุขภาพ สิ่งแวดล้อม การพัฒนาด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี การศึกษา กฎหมาย และศิลปะ วัฒนธรรม การท่องเที่ยว เป็นต้น

ดังนั้นนักการทูตจึงมีส่วนร่วมในหน้าที่ที่หลากหลาย ตั้งแต่การเจรจา การสื่อสาร กงสุล การเป็นตัวแทน และการรายงาน ไปจนถึงการสังเกตการณ์ การส่งเสริมการค้าสินค้าและบริการ การแลกเปลี่ยนวัฒนธรรม และการประชาสัมพันธ์ เป็นต้น

สรุป

หลักเกณฑ์ของความเป็นสากล (World Class) ซึ่งเป็นแนวปฏิบัติหรือเป็นมาตรฐานระดับสากล (International Standard) ด้านการทูตและการต่างประเทศนั้น ยังไม่เคยมีทฤษฎีกำหนดค่านิยมที่เป็นมาตรฐานสากลไว้ เนื่องจากการพัฒนาบุคลากรทางด้านการทูตเป็นกระบวนการที่ไม่มีที่สิ้นสุด แต่ต้องปรับเปลี่ยนปรับปรุงให้สอดคล้องเท่าทันสภาพการณ์ความเปลี่ยนแปลงของโลกในแต่ละยุคสมัยอยู่เสมอ ในขณะเดียวกันมาตรฐานสากลด้านการทูตมีลักษณะเชิงสัมพัทธ์จากการที่ปรัชญา วัฒนธรรม และจุดเน้นด้านการต่างประเทศของแต่ละประเทศแม้กรอบใหญ่มีความใกล้เคียงกัน แต่ในรายละเอียดมีความแตกต่างหลากหลาย ไม่มีสูตรสำเร็จ ต่างดำเนินการตามภาวะ เงื่อนไข ปัจจัยแวดล้อม เหตุผลความจำเป็นและ

ความต้องการของแต่ละประเทศ จึงทำให้การตีความคำว่า World Class Diplomacy หรือ World Class Diplomatic Services มีความแตกต่างกันออกไป ขึ้นอยู่กับความคาดหวัง มุมมองและประสบการณ์ของแต่ละบุคคล จากการศึกษาสมรรถนะนักการทูตไทยตามมาตรฐานสากล พบว่าประกอบด้วยกลุ่มสมรรถนะหลัก 4 กลุ่ม ได้แก่

1. กลุ่มภาวะผู้นำ (Leadership) หมายถึงกระบวนการเชิงปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้นำกับผู้ตามโดยผู้นำเป็นตัวแทนในการสร้างและพัฒนาให้เกิดการเปลี่ยนแปลง ช่วยแนะแนวและนำทางพฤติกรรมในการทำงานเพื่อมุ่งไปสู่การบรรลุเป้าหมายขององค์การร่วมกัน ประกอบด้วยองค์ประกอบย่อย 4 สมรรถนะ ได้แก่ ทักษะผู้นำ (Leadership Skill) การคิดวิเคราะห์และการตัดสินใจ (Analytical Thinking and Decision Making) วิสัยทัศน์ (Vision) และมุ่งผลสัมฤทธิ์ของงาน (Achievement Results)

2. กลุ่มการสร้างความสัมพันธ์ (Interpersonal/Building Relationships) เป็นกลุ่มสมรรถนะด้านกาสร้างเครือข่ายความสัมพันธ์ทั้งในระดับองค์การและระดับบุคคล ในปัจจุบันทักษะความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล หรือ กลุ่มสมรรถนะและทักษะด้านคน (People Skills and Competencies Cluster) เป็นองค์ประกอบสำคัญสูงสุดของความสำเร็จในทุกขอบข่ายของการบริหาร กลุ่มสมรรถนะนี้ ประกอบด้วยองค์ประกอบย่อย 4 สมรรถนะ ได้แก่ ความไวต่อการรับรู้และการปรับตัวเข้ากับวัฒนธรรมที่แตกต่าง (Cultural Sensitivity) ทักษะการเจรจาต่อรอง (Negotiation) การสื่อสารภาษาไทย ภาษาอังกฤษ และภาษาต่างประเทศอื่น ๆ (Communication in Thai, English and other Languages) การทำงานร่วมกับผู้อื่นและการทำงานเป็นทีม (Collaboration and Teamwork)

3. กลุ่มด้านกลยุทธ์ (Strategy) เป็นกลุ่มสมรรถนะที่เกี่ยวข้องกับทักษะเชิงยุทธศาสตร์และการวางแผนอนาคต ประกอบด้วยองค์ประกอบย่อย 3 สมรรถนะ ได้แก่ ความคิดเชิงกลยุทธ์ (Strategic Thinking) การสร้างเครือข่ายทางยุทธศาสตร์ (Strategic Networking) และทักษะเทคโนโลยีดิจิทัล (Digital Literacy Skill)

4. กลุ่มการบริหาร (Management) เป็นกลุ่มสมรรถนะด้านการบริหารจัดการองค์การและบริหารกิจกรรมการทำงานให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล ประกอบด้วยองค์ประกอบย่อย 3 สมรรถนะ ได้แก่ การบริหารจัดการทรัพยากร (Managing Resources) การชี้แนะ การเพิ่มพลังอำนาจในการทำงานและการเอื้ออาทรผู้อื่น (Coaching and Empowering and Caring others) และจิตบริการ (Service Mind) (สุนีย์ เอื้อพันธ์ศิริกุล, และ สืบสกุล นรินทรางกูร ณ อยุธยา, 2563)

ดังนั้น การทูตจึงมีฐานะเป็นกระบวนการ คือ มีการเคลื่อนไหวและเปลี่ยนแปลงไปตามสถานการณ์ และนอกจากจะเป็นกระบวนการแล้ว ยังเป็นทางปฏิบัติ (Practice) ที่ปฏิบัติต่อเนื่องกันไป อีกทั้งเป็นศิลปะควบคู่กับเป็นวิทยาการ คือ มีการเลือกใช้ไม่ยึดถือตามหลักเกณฑ์ที่ตายตัวจนเกินไป เลือกใช้คำพูดในจังหวะที่เหมาะสมซึ่งขึ้นอยู่กับสถานการณ์ จึงเรียกว่าเป็นศิลปะ เป็นจินตนาการของศิลปินของผู้ที่ทำหน้าที่ทางการทูตที่คิดว่าในสถานการณ์นั้น ๆ ควรดำเนินการอย่างไรจึงจะดีที่สุดและบรรลุผล

การทูตเป็นศิลปะของการเจรจาความตกลงระหว่างประเทศซึ่งจำเป็นต้องร่วมมือกันเพื่อสร้างผลลัพธ์ที่แต่ละประเทศมีส่วนได้ส่วนเสีย ตามอัตภาพแล้วการเจรจาเพื่อแก้ไขความขัดแย้ง การทูตมักถูกมองว่าเป็นอีกทางเลือกหนึ่งนอกเหนือจากการทำสงคราม ซึ่งการทำสงครามถือเป็นความล้มเหลวของการทูต อีกทั้งการทูตยังสามารถใช้รูปแบบของการปฏิสัมพันธ์แบบไม่เป็นปฏิกิริยาเพื่อให้ได้ผลลัพธ์ที่ดีที่สุด

กิจการงานทั่วไป ในขณะที่การทูตส่วนใหญ่เป็นกระบวนการต่อรองที่ไม่ใช้ความรุนแรง แต่อาจเกี่ยวข้องกับการชักจูงที่เพิ่มมูลค่าหรือบีบบังคับ หรืออาจจะรวมถึงการคุกคาม แม้กระทั่งการใช้กำลังเพื่อส่งผลต่อการประเมินผลประโยชน์และต้นทุนของผู้เข้าร่วมในการยอมรับหรือปฏิเสธอย่างใดอย่างหนึ่ง

การเตรียมการ กฎและพิธีการทางการทูตไม่มีแบบแผนที่ตายตัว แต่ประกอบขึ้นเป็นระบบย่อยของความสัมพันธ์ทางการเมืองระหว่างประเทศที่เกิดขึ้นในยุคใดยุคหนึ่ง ดังนั้น การทูตจึงพัฒนาจากระบบการหลบหลีกและการทำข้อตกลงอย่างลับ ๆ ของสถาบันกษัตริย์ไปสู่การทูตสาธารณะ และระบอบประชาธิปไตยที่นโยบายต่างประเทศเป็นผลต่อเนื่องจากการเมืองภายในประเทศ ดังนั้น เมื่อเผชิญกับความท้าทายของโลกที่ซับซ้อนมากขึ้น จึงเกิดการพึ่งพาซึ่งกันและกันระหว่างกระบวนการทางการทูตและความหลากหลายทางวัฒนธรรมอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ เช่น มีการนำศิลปวัฒนธรรม การร่ายรำ ดนตรี การแต่งกาย และภาพวาดจากแต่ละประเทศมาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ พุดคุยกันในกระบวนการทางการทูต และการต้อนรับทางการทูตระหว่างประเทศอยู่อย่างสม่ำเสมอ การแสดงทางวัฒนธรรม หรือ การนำศิลปวัฒนธรรมของแต่ละประเทศมาเสนอในการเจรจาทางการทูตยังมีส่วนช่วยให้สังคมโลกได้รับรู้ และเข้าใจในประเทศนั้น ๆ ได้ดียิ่งขึ้น

ข้อเสนอแนะ

บทความวิชาการนี้เป็นองค์ความรู้พื้นฐานที่ผู้สนใจสามารถพัฒนาไปสู่การศึกษาวิจัยทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ หรือ นำไปสู่การพัฒนาบทเรียนเกี่ยวกับการทูตเพื่อพัฒนาองค์ความรู้ให้แก่ผู้สนใจในเรื่องการทูต และความสัมพันธ์ระหว่างประเทศในอนาคต และยังสามารถนำไปใช้ประโยชน์ในการออกแบบบทเรียนที่เหมาะสมและสอดคล้องกับสถานการณ์ในปัจจุบัน เรื่องการดำเนินความสัมพันธ์ระหว่างประเทศระหว่างราชอาณาจักรไทยกับต่างประเทศได้อีกด้วย

กิตติกรรมประกาศ

บทความวิชาการ เรื่อง กระบวนการทางการทูต และความหลากหลายทางวัฒนธรรม สำเร็จลุล่วงด้วยดี ผู้เขียนขอขอบคุณ ดร.ณัฐวรพล รัชสิริวัชรบุล อธิการบดี และ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ปริญญ์ บุญนิษฐ รองอธิการบดีฝ่ายบริหาร วิจัยและพัฒนานวัตกรรม และเพื่อนร่วมงานทุกท่านที่มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลพระนคร ที่ให้การสนับสนุนและให้ข้อมูลที่ดีในการเขียนบทความวิชาการทุกเรื่องด้วยดีเสมอมา และขอขอบคุณคณะกรรมการวารสารวิพัฒนศิลป์ทุกท่านที่ให้คำแนะนำที่ดีในการปรับแก้ไข และให้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่อการเขียนบทความวิชาการครั้งนี้ ทำให้ผู้เขียนได้ศึกษาค้นคว้าข้อมูลเพิ่มเติม และสามารถนำเอาความรู้ที่ได้รับครั้งนี้ไปใช้ในการพัฒนางานเขียนบทความวิชาการและบทความวิจัยในครั้งต่อไป

รายการอ้างอิง

- กระทรวงการต่างประเทศ กรมพิธีการทูต. (2550). *คู่มือการปฏิบัติงานกรมพิธีการทูต กระทรวงการต่างประเทศ 2550 / กรมพิธีการทูต กระทรวงการต่างประเทศ (แก้ไขปรับปรุงครั้งที่ 2)*. กรมพิธีการทูต.
- กรมสนธิสัญญาและกฎหมาย. (2525). *อนุสัญญากรุงเวียนนาว่าด้วยความสัมพันธ์ทางทูต พ.ศ. 2504*. ม.ป.พ. <https://sb2.police.go.th/ambassador2.pdf>
- โชคชัย จุลศิริวงศ์. (2536). *5 ทศวรรษการต่างประเทศของไทยจากความขัดแย้งสู่ความร่วมมือ*. สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ: คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุนีย์ เอื้อพันธ์ศิริกุล และ สืบสกุล นรินทรางกูร ณ อยุธยา. (2563). *แนวทางการพัฒนานักการทูตไทยสู่มาตรฐานสากล. วารสารสังคมศาสตร์ คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. 50(2), 1 – 24*. <https://so08.tci-thaijo.org/index.php/ssjpolsci/article/view/706/520>
- สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ. (2530). *ร่างแนวทางการเผยแพร่และแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมไทยกับต่างประเทศพุทธศักราช 2530*. ฝ่ายเลขานุการคณะกรรมการเผยแพร่และแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมไทยกับต่างประเทศ สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ. (อัดสำเนา)
- อรุณ ภาณุพงศ์. (2529). *การทูตและการระหว่างประเทศ (พิมพ์ครั้งที่ 2)*. สมาคมรัฐศาสตร์แห่งมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- Adler, N.S. (1997). *International Dimensions of Organizational Behavior*. (3rd ed.). South – Western College Publishing.
- Aksoy, M. & Çiçek, A. (2018). Redefining Diplomacy in the 21st Century and Examining the Characteristics of an Ideal Diplomat. *MANAS Journal of Social Studies*, 7(3), 907 – 921. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/638817>
- Barston, R.P. (1997). *Modern Diplomacy* (5th ed.). Routledge.
- Bealey, F., Chapman, R. A. & Sheehan, M. (1999). *Elements in Political Science*. Edinburgh University Press.
- Bound, K., Briggs, R., Holden, J., & Jones, S. (2007). *Cultural Diplomacy, Culture is a central component of international relations, It's time to unlock its full potential*. Demo.
- Cambon, J. (1926). *Le diplomate*. Hachette.
- Cobuild, C. (2006). *Advanced Learner's English Dictionary*. Foreign Language Teaching and Research Press.
- Hall, E.T. (1976). *Beyond Culture*. Doubleday Dell Publishing.
- Hooker, J. (2008). *Cultural Differences in Business Communication*. <https://pdf4pro.com/view/cultural-differences-in-business-communication-b5855.html>
- Gesteland, R. (2002). *Cross-cultural business behavior*. Copenhagen Business School Press DK.

- Papaoannou, K. (2017). Cultural Diplomacy in International Relations, *IJASOS-International E-Journal of Advances in Social Sciences*, 3(9), 942 – 944.
<http://ijasos.ocerintjournals.org/en/pub/ijasos/article/367306>
- Stelowska, D. (2015). Culture in International Relations Defining Cultural Diplomacy. *Polish Journal of Political Science*, 1(3), 50 – 72.
<http://cejsh.icm.edu.pl/cejsh/element/bwmeta1.element.desklight-b208e8f2-2d47-4450-af75-4d1cf6e30d85>
- Subboonrueng, H. & Bunyavejchewin, P. (2019). Thailand 4.0 in World Politics: The 5S Foreign Affairs Strategy. *International Journal of East Asian Studies*, 23(2), 312 – 327.
<https://so02.tci-thaijo.org/index.php/easttu/article/view/241354/164304>
- Billows, W. (2016). *Culture Report: Eunic Yearbook 2016*, Vol. 8: A Global Game – Sport, Culture, Development and Foreign Policy. Steidl.